

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו בסעודה שלישית פרשת תולדות תשפ"ד לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף שצ"ז

בני רבקה יהיו דומים בטבע לאחי האם זה לבן, על כן סיבבו מן השמים שתהא רבקה עקרה, שבדרך הטבע אינה מולידה, ורק אחר כך בתפלת יצחק הוציאה ממזלה וזכתה לבנים, וכיון שאין זה מטבעה אלא מברכת ה', אין הבנים דומים לאחי האם, ואין לכלל ישראל שום קשר ונגיעה למדותיו וטבעו של לבן הארמי. ועל כן הקדים הכתוב, שרבקה היתה אחות לבן הארמי, ויש לחוש שיהיו הבנים דומים לאחי האם, וכמו שבירכה לבן על זה, אחותנו את היי לאלפי רבבה, על כן היתה רבקה עקרה, ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה הוא, ונפקדה בתפלת יצחק בישועה שלא בדרכי הטבע, וממילא ברכות לבן לא עשתה פירות כלל, שנפקדה רק מתפלת יצחק.

*

ואמר הכתוב, ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו, וברש"י זה עומד בזויות זו ומתפלל, וזו עומדת בזויות זו ומתפללת (ב"ר סג-ה), ויעתר לו, לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, לפיכך לו ולא לה (יבמות סד). ע"כ. ויש לדקדק לאיזה צורך הודיענו הכתוב שיצחק העתיר לנוכח אשתו, ולא אמר שהעתירו יצחק ורבקה לה'. גם להבין מה שאמרו שאין דומה תפלת בן צדיק לתפלת בן רשע. ולכאורה התפלות שוות, אלא שקבלת התפלה למעלה אינו דומה, כי בן צדיק יש לו זכות אבותיו שמסייעתו שיתקבלו תפלותיו, והוי ליה לומר שאין דומה 'קבלת' התפלה של צדיק בן צדיק לצדיק בן רשע.

ובגמרא (יבמות שם) אמר רבי יצחק למה נמשלה תפלתו של צדיקים כעתר. מה עתר זה מהפך התבואה

ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפקדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה, ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו כי עקרה היא, ויעתר לו ה', ותהר רבקה אשתו (כה-ג). באור החיים הק' דקדק על מה שנאמר אחות לבן הארמי, שהוא ללא צורך כלל לענינינו, ונוסף שכבר ידענו זאת מפרשה הקודמת. וכתב על פי מה דאיתא במדרש (ב"ר ס"ג) מפני מה לא נפקדה רבקה עד שנתפלל עליה יצחק, שלא יהיו עכו"ם אומרים תפלתנו עשתה פירות, אלא ויעתר יצחק לה' לנוכח אשתו ע"כ. לזה קודם שאמר הכתוב כי עקרה היא, קדם לומר טעם הדבר, ואמר אחות לבן, וזו היתה סיבה שנעקרה רבקה עד שהוצרכו לתפלה ע"כ. נוימתק ביותר, לפי מה דמבואר במדרש תנחומא (פ' ויצא יג) דלבן זה בלעם, ועליו נאמר כי ידעתי את אשר תברך מבורך (במדבר כב-ו), ובדין יאמרו שברכתו עשה פירות].

ויש להוסיף, דלכאורה הלא לבן רצה לעקור את הכל, וכמו שנאמר (דברים כו-ה) ארמי אובד אבי, ואיך היה טוב עין לברכה שתהא לאלפי רבבה. ופירשו דאיתא בגמרא (בבא בתרא קי). הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה וכו', תנא רוב בנים דומים לאחי האם ע"כ. ועל כן בירכה לבן את היי לאלפי רבבה, מי יתן ותעמיד הרבה בנים כמותי, שיהיו דומים לי, כי הבנים הולכים אחרי אחי האם.

והנה במהרש"א (שם) ביאר הטעם דדומים לאחי האם, כי האחים והאחיות הנולדים בבטן אחד, הם קרובים לטבע אחת וכו', ועל כן הוא על הרוב בטבע אחי האם להרע או להטיב וכו'. ובתוספות (יבמות סב: ד"ה והנושא) שרוב בנים דומים לאחי האם, לפי שהוא בת מזלו ע"ש. ואם כן

ממקום למקום, כך תפלתן של צדיקים מהפכת מדותיו של הקב"ה ממדת רגונות למדת רחמנות ע"כ. ויש להבין הדמיון, לדמות תפלה רוחנית לעתר המהפך התבואה ממקום למקום. וגם עצם הדבר שקורין לכלי המהפך התבואה בשם 'עטר', שזהו לשון של תפלה, ולמה נבחר לשניהם לשון אחד.

ונראה דהנה אמרו (ברכות ט.) חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, לקבלינהו בשמחה ע"כ. והיינו דיש להשריש בדעתו אשר מאתו לא תצא הרעות, וכל מאורע שמזדמן להאדם יש טובה רבה גנוזה בגויה, אשר רק ה' הבין דרכה, וה' נתן וה' לקח יהי שם ה' מבורך (איוב א-כא). ועם כל זה ניתן רשות להתפלל לה' להפך זאת על טוב הנראה והנגלה לעיני בשר. אך דבר זה לקבל הרעה בשמחה, לא נאמרה רק כאשר זה נוגע לעצמו, חסד ומשפט אשירה (תהלים קא-א), אם לחסד אשירה אם למשפט אשירה (ברכות שם). אבל כאשר חבירו נמצא בצער, אז אין לומר הלא הכל היא מן השמים, וכל מה דעביד רחמנא לטב עביד, אלא יש להשתתף בצערו, ולטרוח במה יוכל להקל צערו ולעמוד לעזרו, ולהתפלל בעבורו מעומק הלב שיסיר ממנו כל צער ומדוה.

והנה יצחק ורבקה לא זכו לבנים, והיו שרויים בצער, אמנם יצחק צדיק בן צדיק קיבל הכל בשמחה, אם זהו רצון ה' נקבל אותה בשמחה. אבל לא היה יכול להשקיט רוחו מצער אשתו רבקה שמצטערת שאין לה בנים. וכאשר הפיל תחנתו לפני ה', אז ריבוי התפלות של עתירה היתה עבודה, שאינו יכול לראות צרתה, ויעתר יצחק לה' לנכוח אשתו, במה שנוגע לו הוא מקבל בשמחה, אבל איככה אוכל לראות צערה של רבקה. ולעומת זה רבקה גם כן התפללה על בנים, אבל תפלתה היתה על עצמה שתזכה לבנים. כי רק צדיק בן צדיק, כאשר הוא ואשתו שרויים בצער שהם חשוכי בנים, יכול הוא לסלק כל הנגיעות שיש בתפלה זו גם עבורו, ולהתפלל רק לנכוח אשתו, ומה שנוגע לו הוא מקבל בשמחה.

ואיתא בגמרא (בבא קמא צב.) כל המבקש רחמים על חבירו, והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה, דכתיב (בראשית כ"ז) ויתפלל אברהם אל האלקים, וירפא אלקים את אבימלך ואת אשתו ואמהותיו וילדו, וכתיב (שם כא-א) וה' פקד את שרה כאשר אמר וגו', כאשר אמר

אברהם אל אבימלך ע"כ. וכיון שיצחק התפלל על אחרים, והוא צריך לאותו דבר, שהרי רבקה עקרה וגם יצחק היה עקר (יבמות שם), לכן ויעתר לו ה', תפלתו נתקבלה תחלה. ועל כן ויעתר ויעתר לו ה', לו ולא לה, כי תפלת רבקה היתה על עצמה, ותפלת יצחק על אחרים, כי אינו דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע, כי רק מי שגופו מזוכך להיותו בן צדיק, הוא יכול לעצור ברוחו בעת צרה ולסלק צער הנוגע לו, ולהתפלל על אחרים, אבל לא כן היא תפלת צדיק בן רשע, מעורב בכוונתה הנגיעות שנוגע לצורכה והנאתה, ולכן ויעתר לו ה', לו ולא לה.

ועל דרך זה, בכל עת צרה וצוקה יש הרבה בני אדם המצטערים בצרתו, בני ביתו ואבותיו ואוהביו, וכאשר שופך שיחו לפני קונו, ואומר הן אני לעצמי הנני מרוצה בכל מה שאתה מזמין לו, וחסד ומשפט אשירה, אבל צר לי צער אחרים המצטערים בצרתי, הרי זה נכלל בכלל המבקש רחמים על חבירו, והוא צריך לאותו דבר, שהוא נענה תחלה.

*

ובגמרא (יבמות שם) אמר רבי יצחק מפני מה היו אבותינו עקורים, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים ע"כ. וכן אמרו במדרש (ב"ר מה-ד) למה נתעקרו האמהות, שהקב"ה מתאוה לתפלתן ומתאוה לשיחתן, שנאמר (שיר ב"ד) יונתי בחגוי הסלע, יונתי בחגוי, למה עקרתי אתכם, בשביל הראיני את מראיך השמיעיני את קולך ע"כ.

ויש להבין מהו הקושיא, הלא כן הוא דרך העולם, שיש כמה סוגים בבני אדם, יש עניים ויש עשירים, יש ברואים ויש חולים, יש גבורים ויש חלופים, יש מולידים ויש עקרים ועקרות, והכל תלוי במזל שנולד, וכל הדברים הללו הם בגזירת עליון אשר רק הוא הבין דרכה, מהו תיקונו של האדם בעולם. וכמו שאין להקשות על אלפים שהם עקורים, למה נגזר עליהן כן, כן אין לשאול למה היו אבותינו עקורים, מפני שנולדו במזל שאינו מוליד. וכמו שאמרו (שבת קנ"ג:) שאמר אברהם, רבונו של עולם נסתכלתי באיצטגנונית [חכמת המזלות] שלי ואיני ראוי להוליד בן. אמר ליה, צא מאיצטגנונית שלך [היינו דכתיב (טו-ה) ויוצא אותו החוצה, חוץ מאיצטגנוניתו], שאין מזל לישראל. מאי דעתך, דקאי צדק [שהוא מזל שלך] במערב [שהוא מקום מצונן ואין ראוי להוליד], מהדרנא ומוקמינא ליה במזרח

[שהוא מקום חום], והיינו דכתיב (ישעיה מא-ב) מי העיר ממזרח צדק יקראהו [הקב"ה קראו להביאו למזרח] לרגלו [בשבילן] ע"כ. ועוד, דאם כל הטעם שהיו עקורים בשביל שמתאוה לתפלתן, למה רק אברהם ויצחק היו עקורים, ושרה ורבקה עקרות, ולא יעקב אבינו עם לאה ובלהה וזלפה, וכי לתפלות יעקב אין הקב"ה מתאוה, אתמהה.

אך הכוונה היא, כי רק על האבות קשיא להו, שכיון שנשמותיהן הם מיוחדות להיות האבות של הכלל ישראל, ואמר ה' לאברהם, הבט נא השמימה וספור הכוכבים אם תוכל לספור אותם, ויאמר לו כה יהיה זרעך (בראשית טו-ה). והבטיחו כי ביצחק יקרא לך זרע (כא-ב), ושמתי את זרעך כעפר הארץ (יג-טז), אם כן למה הוריד ה' את נשמתם במזל שאינו ראוי להוליד, ושוב להפך המזלות כדי שיולידו, היה להם להיות נולדים במזל שראויין להוליד בטבע, ולמה היו אבותינו ואמותינו עקורים. ועל זה באה התשובה, הן אמת שמוכנים היו מלידתם להיות האבות של כלל ישראל, אמנם הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים, על כן נולדו באופן שלא יהיו ראויין להוליד, כדי שיתפללו על בנים, ויתענג ה' לשמוע תפלתם.

ויש בזה מוסר השכל, כי רגילים אנו לחשוב כי שורש התפלה ניתנה שכאשר יתהוה לאדם מאורע של חולי או פרנסה או שאר צרה, אז בכח התפלה יכול לסלק זאת. אבל האמת אינו כן, שאין התפלה עבור הצרה, אלא הצרה בא להאדם כדי שיתפלל, שמתאוה ה' לתפלתן של צדיקים, ועמך כולם צדיקים, וכאשר מתעצלים בתפלה, שולח ה' מאורע בביתו, כדי שיתעורר על ידי זה להתפלל לה', ואברהם ויצחק היו מזומנים מתחלת הבריאה שיהיו להם בנים כחול הים, אלא שנולדו במניעה להיות עקורים, מפני שמתאוה ה' לתפלתן.

ודבר זה מצינו עוד בתחלת בריאת העולם, שמתאוה ה' לתפלתן של צדיקים, דאיתא בגמרא (חולין ס:) רב אסי רמי, כתיב (בראשית א-ב) ותוצא הארץ דשא, בתלת בשבתא. וכתיב (שם ב-ה) וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ [עדיין לא היה בארץ], במעלי שבתא. מלמד שיצאו דשאים ועמדו על פתח קרקע [מתאווים למי גשמים], עד שבא אדם הראשון ובקש עליהם רחמים, וירדו גשמים וצמחו, ללמדך שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. רב נחמן בר פפא הוא ליה ההיא גינתא, שדי ביה ביזורני [זרעים] ולא צמח,

בעא רחמי, אתא מיטרא וצמח, אמר היינו דרב אסי [שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים] ע"כ.

וברשי"י וכל שיח השדה טרם יהיה בארץ וגו', כי לא המטיר ה' וגו', ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה, ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם, התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים ע"כ. והיינו שכאשר נברא אדם הראשון ביום הששי מצא עולם בלי שום עשב ודשא ופירות האדמה והעץ, הכל עמד על פתח הקרקע, וכל העולם היה ריק מצמחים כמו מדבר, והבהמות שנבראו תחלת יום הששי, והעופות שנבראו ביום חמישי, לא היה לפניהם שום עשב ודשא לאכול ממנו, עד שבא אדם הראשון והתפלל, ואז יצאו העשבים והדשאים ועץ פרי (עיין פנים יפות פ' בראשית א-א). כי רצה ה' להורות בזה, שהגם שמוכן ומזומן להאדם מזונו, ונשפע לו כבר השפע מלמעלה, מכל מקום לא יגיע לידו אלא על ידי תפלה, מפני שהקב"ה מתאוה לתפלה.

והנה אדם הראשון הפך בתפלתו התבואה ממקום למקום, שהיו מונחים על פתח הקרקע, ובתפלתו יצאו לחוץ לאויר העולם. ולכן הכלי שמהפך התבואה ממקום למקום קראוהו עתר, לשון תפלה, להזכיר את האדם שכמו כן מזונותיו הקצובים לו מראש השנה עד ראש השנה (ביצה טז), הם עומדים עדיין על פתח הקרקע, ורק על ידי התפלה יעשה כלי שיוכל לקבל אותה. וכמו כן היה ביצחק ורבקה, הם ידעו כי מוכן להם פרי בטן זרע לאלפי רבבה, אבל הקב"ה עשאו עקורים משום שמתאוה לתפלתן, שכמו כן היה בבריאת העולם בהצמחים בפרי הארץ, שלא יצאו מפתח הקרקע עד שהעתירו בתפלה, והעתר הפך התבואה ממקום למקום. וכמו כן זיעתר יצחק לה' לנוכח אשתו, תפלתו היה דומה לעתר, ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו.

*

ובמעם הדבר שלא יצאו מזונותיו של אדם בתחלת הבריאה אלא בתפלה, זהו על דרך דאיתא בגמרא (ברכות לא:) אל הנער הזה התפללתי (שמואל א א-כו), אמר רבי אלעזר שמואל מורה הלכה בפני רבו היה וכו', וכל המורה הלכה בפני רבו חייב מיתה. אתיא חנה וקא צווחה קמיה, אני האשה הנצבת עמכה בזה וגו'. אמר לה שבקי לי דאענישיה ובעינא רחמי ויהיבה לך רבה מיניה. אמרה ליה

שפירש בזה הכתוב (תהלים לב-ו) אתה סתר לי מצר תצרני, רני פלט תסובבני סלה ע"ש]. ולכן יעקב אבינו כאשר התבונן על מה שאבותיו היו עקורים, אם כי הבטיח להם ה' זרע כחול הים, מכל מקום מנע מהם פרי הבטן כדי שיעמדו בתפלה, על כן משחר טל ילדותו, היה איש תם יושב 'אהלים' (כה-כז), לא רק באהל בית המדרש ללמוד תורה, אלא גם באהל בתי כנסיות לתפלה, והתעצם בעבודת התפלה שנים רבות עוד קודם שנשא אשה, ועל כן לא הוצרך למנוע ממנו פרי בטן כדי שיתפלל, כי הוא מקדים תפלה כבר קודם המאורעות. ומזה יש לכל אחד ללמוד גדול חשיבות התפלה, שמתאוה ה' לתפלתן של ישראל, ורק כאשר לא מתעצם האדם מתחלה בעבודת התפלה, צריכין לעוררו במאורעות שונות, כדי שיעמוד להתפלל, אבל יעקב מובחר שבאבות, יושב אהלים, אהלי תורה ותפלה, לא נמנע ממנו פרי הבטן מתחלה.

[זנראה בטעם דהמזל שאינו מוליד נקרא בשם 'צדק', כי מצינו שהתפלה נקראת צדק, כמאמרם (ברכות יד.) אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל, שנאמר (תהלים פה-יד) צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו. ואמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן, כל המתפלל ואחר כך יוצא לדרך, הקב"ה עושה לו חפציו, שנאמר צדק [תפלה שמצדיקו לבוראו] לפניו יהלך, [והדר] וישם לדרך פעמיו [לדרכי חפציו] ע"כ. ולהורות לבני אדם כי הגם שמזל זה אינו מוליד, מכל מקום בתפלה יכולין להפוך המזל, כי אין מזל לישראל [דעל ידי תפלה וזכות משתנה מזלו לטובה] (שבת קנו.). על כן נקרא המזל ההוא בשם 'צדק', ללמד שלא יחוש על רוע המזל ההוא, כי התפלה יוכל לשנות הכל לטובה. ועל זה רימו הכתוב (דברים טז-ב) צדק צדק תרדוף למען תחיה וגו', והיינו שעל ידי התפלה שנקרא צדק, יוכל לרדוף את המזל צדק ממקומו ממערב למזרח, וישתנה לטובה, כמו שהיה באברהם צדק יקראוהו לרגלו. וכאשר יזכה לפרי בטן בכח התפלה תהא זאת נצחי, אל הנער הזאת התפללתי, למען תחיה, שיהא זרע של קיימא].

לא, אל הנער הזה התפללתי ע"כ. ובמהרש"א פירש, רצה לומר דזה חביב לי שנולד לי על ידי תפלתי, משילולד לי אחר על ידי תפלתך ע"כ. והוא על דרך שאמרו (בבא מציעא לח.) רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבים של חבירו.

אמנם במגיד תעלומה (שם) כתוב לבאר, על פי מה שאמר כבוד אדמו"ר הרד"ק מלובלין צוק"ל, דלפעמים הצדיק נענה אפילו בדיבור בעלמא בלא תפלה, רק כשאומר יהא כך וכך, והשיית מקבל דבריו. רק שהחילוק הוא, אם נעשית מבוקשתו על ידי תפלה הוא דבר המתקיים, מה שאין כן אם נעשית רצונו בדיבור בעלמא אינו בטוח שיהיה דבר המתקיים. ובזה פירשנו ואני תפלתי לך ה' וגו' (תהלים טט-יד), רצה לומר כנסת ישראל אומרת ואני תפלתי לך ה' עת רצון, תפלה ממש, אני מתפלל לפניך בשעת עת רצון. על כן אלקים ברב חסדך ענני באמת ישעך, היינו שתהיה ישעך באמת, דבר המקויים לעד קושטא קאי. ולפי זה יונעם מאד בכאן תשובת חנה, אל הנער הזה התפללתי, תפלה ממש ולא דיבור בעלמא, הנה מוכרח הוא שתהיה דבר המתקיים, והוא דבר נחמד עכ"ל"ק (וכן כתוב גם בספרו בני יששכר שבתות ח-טז).

וכמו כן צמיחת קרן ישראל על ידי האבות הקדושים, כדי שתהא להם קיום נצחי, שלא יכלה זרעו לעולם, הוצרכו לתפלה על הבנים, ולכן היו אבותינו עקורים, מפני שמתאוה לתפלתם, ולפי ריבוי התפלה תהא הקיום יותר חזק ואמיץ עד עולם.

*

והנה החכם הנלכב המבין כי מאורעות האדם באים כדי לעוררו להתפלל, שמתאוה הקב"ה לתפלתו, עיניו בראשו, הוא לא ממתין עד שבאה עליו מאורע, אלא עומד ומתפלל יום יום תמיד, ואין מן הצורך לשלח אליו מאורע שיתפלל, כי הוא מקדים תפלה לצרה, וכל ימיו הוא דבוק בתפלה והודאה לשפוך שיחו לפני ה'. [ועיין בסידור אוצר התפלות (בפסקא אתה סתר) מה שהביא מהאלשיך הק',

הגליון הזה נתגב על ידי

לע"נ הר"ר חיים דוד ב"ר צבי ע"ה נפטר מ"ו כסלו תש"ע לפ"ק - תנצב"ה. נתגב ע"י בנו מוה"ר ר' משה עהרענפעלד הי"ו	מוה"ר ר' שמואל יהוקאל שפארן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בני למזל טוב	מוה"ר ר' אלי' שלמה קרעמער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בתו למזל טוב	מוה"ר ר' יצחק יודא ברוין הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו באירוס בתו למזל טוב	מוה"ר ר' אברהם (אבי) שטערן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בנו למזל טוב
מוה"ר ר' פריץ חיים בוימהאפט הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' בערל דייטש הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' הערשל אדלער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' יואל גאלדבערגער הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בנישואי בתו למזל טוב	מוה"ר ר' אהרן משה פריעד הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בתו למזל טוב